

TORV SOM BRÆNDEL I HØIFJELDET

FOEDRAG PAA DET NORSKE MYRSELSKAPS 20DE AARSMØTE 7 MARS 1923
AV TORVINGENIØR THAULOW

HØIERE end Norges dale, der menneskene bor, ligger fjeldvidden. Den er et stykke Norge for sig selv og ikke det mindste, mere end to tredieparter av hele Norges overflate er uproduktiv og en stor del herav er fjeldvidder.

Sæter ved trægrænsen.

At komme ditop er ikke altid saa let, veien er ofte baade brat og tung, saa »naar du vil paa fjeldesti og skal nisten snøre, læg saa ikke mere i, end du let kan føre.» Men naar man saa har naadd dit op, for et syn »utover fjord og aas, utover furutop« og indover langt indover endeløse vidder, myrer og snedækte fjeldknauser.

Vegetationen deroppe er daarlig, man kan nok træffe paa en ensom furu eller nogen forkrøblede bjerker her og der, men ellers er det mest vidjekrat og brisk og ikke mindst myrdannende planter, mose og star. Myrene paa fjeldet er høist forskjellige likesom nede i dalene, men dette er paa fjeldet ikke alene avhængig av de myrdannende planters art, ogsaa en anden faktor spiller en rolle nemlig frosten. Enkelte aar kan

tælen sitte i fjeldmyren hele sommeren og det bidrar ikke egentlig til at fremme fortorvningen i de øvre lag. Andre aar kan fjeldmyren være tælefri en tid av sommeren og da fremmes ofte formuldningen i overflaten. En typisk fjeldmyr er dækket av et tyndt moselag, hvor molten trives utmerket og deri ligger hittil ialtfald fjeldmyrens største økonomiske betydning. Naar paa eftersommeren myrflaten er baade gul og rød av molter og moltekart kommer bygdens folk i stort følge med ambør og spand og plukker med sig alle molter og kart de kan finde. Mangesteds en stor indtægtskilde for bygden de aar molten slaar til. Under dette tynde moselag er der som oftest et tildels tælet muldrag, som sine steder kan ha noksaa stor mægtighet. Først i de undre lag finder man virkelig kolloidal torv, saa at man maa skufte bort noksaa meget for at komme til selve brændtorven.. Der er dog ingen regel uten undtagelser og efterat man i dagevis har gaat i fjeldet uten at finde brukbar brændtorvmyr, kan man helt uventet komme over brændtorvmyrer av utmerket beskaffenhet. Det er da gjerne under saadanne forhold hvor myren er opdæmmed altsaa meget vandholdig, for jo mer vand der er i myren, desto mindre rolle spiller frosten og tælen. Ofte kan saadanne myrer være sterkt opblandet med mineralske bestanddele særlig sand, som tilføres under snesmeltningen og med en høi askegehalt er torven mindre tjenlig som brændsel.

Sommeren 1905 foretok jeg efter anmodning av skogdirektøren en befarung av myrer paa Dovrefjeld, og de eneste myrer hvori der forefandtes brukbar brændtorv, var saadanne, som stod under vand og laa ved vandskille. altsaa uten tilsig under snesmeltningen.

Nogen indgaaende undersøkelse av fjeldmyrene har forøvrig hittil ikke fundet sted, men i aarenes løp har jeg og andre fra tid til anden undersøkt fjeldmyrer i forskjellige dele av landet. Ved befarung av endel myrer i Øier almenning, Gudbrandsdalen, i aarene 1920 og 1921 viste det sig, at av 15 sæterlag fandtes brukbare brændtorvmyrer ved de 10 og ingen ved de øvrige 5, altsaa et forhold som 2 til 1.

Den billigste torvberedning er torvstikning, men den forutsætter at materialet er av god kvalitet og at myren ligger i umiddelbar nærhet av forbruksstedet. Torvens kvalitet kan vistnok forbedres noget ved maskinbearbeidelse, og torven kan derved transporteres længer, men samtidig øker tilvirkningskostningerne. Maskintorv er kostbarere end stiktorv paa selve produktionsstedet. Der er bygget flere maskintorvanlæg paa fjeldet, men disses berettigelse beror meget paa transportforholdene. Skal man kjøre ved milevis op til sætrene kan man like-saa godt kjøre frem torv fra et i forhold til sætrene bekvemt beliggende anlæg. At bli istand til ogsaa at kunne tilberede billig maskintorv er et av de problemer, som nu søkes løst ved myrselskapets forsøksanstalt i torvbruk. Vistnok gjælder de forsøk som nu er paabegyndt et anlæg i middels stor maalestok, men de erfaringer man her efterhaanden kan vente at faa, kan ogsaa faa betydning for mindre anlæg.

Fjeldviddens største brændselforbruker er sætrene. Høifjeldssanatorier spiller nok ogsaa en rolle, men ikke paa langtnær saa meget som

mysekokningen paa sætrene. Et sæterlag kan brænde omkring 100 favner granved i sommerens løp. Opgaverne derom er dog meget forskjellige.

Ikke saa litet av sætrenes store vedforbruk kan erstattes med torv, d.v.s. hvor torv kan skaffes tilveie. Selve torvstikningen er forholdsvis enkel, og sætereierne selv interesserer sig meget for saken. Da jeg sommeren 1920 hadde paavist brukbare brændtorvmyrer ved noen sætre

Sæter paa høifjeldet.

Tømmerstokker opsages til ved.

i Øier almenning og kom tilbake aaret efter kunde jeg kjende torvlugt langt indover fjeldet, fordi sætrene allerede hadde begyndt at brænde torv.

Det første som bør iværksættes blir derfor en systematisk undersøkelse av forekommende myrer i nærheten av sætrene fra sætergrænd til sætergrænd ind over fjeldet og først og fremst hvor vernskogen er truet. Dette arbeide kan kun foregaa i nogen korte sommermaaneder og kan muligens besørages av landbruksfunktionærer og andre som feriearbeide, desuten kan en del besørages av myrselskapets sekretær og av fylkestorvmesteren i Hedmark.

Dernæst maa der agiteres og gis opplysninger om saken baade i skrift og tale. Allerede nu er der mange sætre som brænder torv rundt om i landet, og ved eksemplets magt vil antallet etterhaanden økes. Er der noget sted hvor man kan si at brændtorv er det mest naturlige brændsel, saa er det ved sætrene paa fjeldet, hvor myrerne ligger like ved, mens veden maa fragtes langveis fra paa som oftest daarlige veie.

Til brændtorvdriften ved sætrene maa man ha en egen torvon tidlig paa forsommeren i likhet med slaatonnen senere, men torvonen vil falde sammen med tiden mellem vaaron og slaaton nede i bygden, altsaa da man har god tid.

Naar det gjælder innskærnkning av sætrenes brændselsforbruk er ildstedernes konstruktion et spørmaal som hittil har været litet paaagtet. Det aapne ildsted peisen er jo det mest uøkonomiske som findes.

Typiske sæterildsteder.

Virkningsgraden er antagelig kun omkr. 5 %, d.v.s. omkr. 95 % av brændslets varmeværdi gaar unyttet op gjennom skorstenen. Den indebyggede mysegryte er jo bedre, men ved komfurer i Kristiania-kjøkkener er virkningsgraden kun 15 %, saaat resten for det meste gaar til kraaker, graaspurv og vildduer. Mysegryten paa sætrene er vistnok indebygget og har en forholdsvis stor heteflate, men helt økonomisk er den ikke. Det kan nok fastslaaes, at der sløses meget med brændsel paa sætrene, derfor kunde det være et spørmaal værdt at overveie at opstille præmier for konstruktion av brændselsbesparende saavel som billige og enkle ildsteder for sæterbruk, hvad enten brændslet er ved eller torv.

Mysekokningen har stor betydning for utnyttelse av sætermelken, men det maa ikke gaa ut over den skog, som endnu staar igjen oppe ved trægrænsen. En gjennomført brændselsøkonomi kan spare megen ved og ikke saa lite kan ogsaa spares, naar man brænder torv, hvor det er mulig.